

UN MARȘ AL PĂCII ÎN GERMANIA. — Pastorul Martin Niemöller, conștientul bisericesc Kloppenburg și scriitorul münchenez Erich Kästner, împreună cu o serie de alte personalități cunoscute din Germania Federală, au semnat un Apel pentru un marș împotriva înarmării atomice, în timpul Paștilor din 1964. Marșul va începe cu o Proclamație internațională în biserica Sfântul Paul din Frankfurt, la finele săptămânii dinaintea Paștelui. Marșul pascal din 1964 se va desfășura sub lozincă: «Europa centrală fără arme atomice»; «Europa centrală, zonă demilitarizată de destindere»; «Europa de mijloc, punte între Est și Vest».

Germania Federală nu trebuie să fie o tulburătoare a păcii, se spune în Apel. Ea trebuie să-și aducă contribuția ei la o strategie a păcii. Locul unor eforturi crescînde pentru înarmare și militarizare ar trebui să-l ia o politică activă în slujba securității și dezarmării. În special, se cere guvernului din Bonn: «Renunțarea la înarmarea armatei federale cu arme atomice și aderarea Republicii Federale la toate acordurile ce duc la renunțarea la forță, inițiativă din partea Republicii Federale pentru tratative în vederea creării în Europa Centrală a unui sistem de securitate, liber de arme atomice și demilitarizat».

Semnatarii Apelului pentru marșul pascal al păcii se adresează către toți conștienții cu cuvintele: «Sprijiniți public propunerile noastre! Colaborați în campania noastră, care este independentă față de orice partid politic și nu cunoaște o poziție unilaterală în războiul rece! Asunați-vă răspunderii în comitetele pentru marșul de pace! Ajuțați ca printr-o informație exactă, să se dizolve saboanele de gândire și să se dezvolte puncte de vedere pentru soluții pașnice!» S-a realizat un acord pentru oprirea experiențelor atomice în trei medii și-și fac drum alte acorduri pentru destindere, se spune mai departe în Apel.

DIN BISERICA ÎN ÎNCHISOARE. — Zece cetățeni americani de diferite culori au fost arestați, la 17 noiembrie 1963, în Jackson (Statul Mississippi), pentru că au asistat împreună la serviciul divin în biserici metodiste. Creștinii, între care cinci slujitori ai cultului, au contravenit prin această dispozițiilor de segregare rasială, care poruncesc ca albi și cei de culoare să stea despărțiți la serviciul divin. Cetățenii arestați de poliție au fost acuzați că «au încălcat proprietatea bisericească fără permisie și au tulburat serviciul religios».

Pastorul Dr. Martin Luther King a declarat în Danville (Statul Virginia) că orașul nu va avea liniște înainte ca negrii să ajungă în posesia deplină a tuturor drepturilor lor. El a spus: «Dacă oamenii aflători la putere nu se supun rațiunii, nu avem altă alegere decît să supunem cauza noastră hotărîrii de conștiință a comunității prin unele acțiuni dramatice și directe».

În Williamstown (Carolina de Nord) au fost arestați cam în același timp 15 pastori protestanți, care au demonstrat împotriva discriminării rasiale.

REDACȚIA

G.O. 1963 / 11-12.

ARTICOLE ȘI STUDII

SERVIRE ȘI PROEXISTENȚĂ

Titlul acestui articol leagă două noțiuni care au primit o largă circulație în lumea creștină actuală.

Noțiunea «servirii» este întrebuintată de mai demult. Timpul mai nou a pus-o însă pe primul plan al vieții creștine și am putea spune că i-a redescoperit sensul genuin. Noțiunea «proexistență» e nouă. Ea a apărut, după cit știm, în dezbaterile Comisiilor Conferinței Creștine pentru Pace.

Dar este ușor de văzut că între noțiunea mai veche a servirii și cea nouă a proexistenței există o legătură. Această legătură ne-o va face însă mai evidentă o scurtă analiză a conținutului lor.

I. NOȚIUNEA SERVIRII CREȘTINE ȘI ACTUALITATEA EI

Noțiunea servirii creștine a căpătat o mare actualitate în vremea noastră. Mișcarea Ecumenică a creat pentru ea o Secție proprie alături de Secția Unității și cea a Mărturiei. În a treia Adunare Generală de la New-Delhi (din noiembrie 1961), Secția pentru Servire și-a prezentat un raport al ei, care, fiind aprobat de Adunare, a devenit și un program pentru Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Profesorul japonez Masuo Takenaka a spus cu această ocazie în cuvîntarea sa, că creștinismul și-a descoperit, sau și-a redescoperit «dimensiunea servirii», ca cea mai proprie însușire a sa, ca «marca indispensabilă a Bisericii lui Hristos».

Biserica a fost ajutată să-și redescopere această «dimensiune» de noua structură a relațiilor omenești, care a început să transforme viața societății în lumea întreagă: anume de structura comunitară. Societatea umană trăiește o răscruce mai mult decît epocală. Chipul ei individualist se destramă din zi în zi și locul lui-și ia chipul vieții de comunitate în centrul preocupărilor omului nu mai e azi interesul său egoist, ci binele comun în care e inclus și binele său. Aceasta dă întregii activități spirituale și fizice a omului o direcție spre comunitate, un caracter de servire,

în locul direcției spre sine, în locul caracterului de aservire a altora, de înșelare a lor. Aceasta pune pe activitatea omului o pecete de dăruire, în locul pecetii anterioare de absorbire. Înainte omul, cu rari excepții, își arunca acțiunea lui în afară ca o ghiară avidă să apuce și să tragă sub stăpânirea sa bunuri și oameni. Aparența servirii era numai o momeală pentru a-i înșela pe oameni asupra scopurilor reale ale sale. Azi lumea se îndreaptă spre o eră în care activitatea fiecăruia trebuie să fie orientată sincer spre sporirea binelui tuturor semenilor săi, în care activitatea fiecăruia trebuie să fie o servire reală.

Nici un om și nici o grupare omenească nu se mai poate sustrage acestei orientări generale. Cu atât mai puțin Biserica, care are la însăși temelie ei o faptă de nemărginită servire. În sensul acesta trebuie să înțelegem cuvintele Prof. Takenaka de la New-Delhi: «În fața problemelor rapidei prefaceri sociale, noi trebuie să ne bucurăm că ni s-a dat de Duhul Sfânt o unică ocazie de a redescoperi și actualiza dimensiunea servirii Bisericii în raport cu lumea: Hristos însuși este Domnul-Slujitor; «Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci să slujească» (Marcu X, 45). Spălarea picioarelor ucenicilor de către Mîntuitorul este un simbol cu semnificații generale. «Noua atitudine a Bisericii față de lume trebuie să fie una de servire propriu-zisă». Aceasta înseamnă «noua înțelegere a vieții și a misiunii Bisericii».

Această «nouă dimensiune» a Bisericii, sau mai bine zis această adevărată dimensiune a ei, este opusă atât tendinței de dominare cît și celei de introvertire pietistă nepăsătoare față de problemele lumii, tendințe care au copleșit în trecut chipul autentic, evanghelic, nu numai al creștinilor singurari, ci și al creștinismului în general și al unei mari părți a teologiei. De aceea în pledoaria pentru dimensiunea servirii se subliniază totodată necesitatea ca creștinii și Biserica să nu mai păstreze, în dimensiunea servirii spre care se îndreaptă, nimic din vechile porniri de cucerire, de dominare, sau de introvertire nepăsătoare. Refe-rindu-se în mod special la cea dintîi, Prof. Takenaka zice, citind din cartea Prof. Heinz Dietrich-Wendland «Die Kirche in der modernen Gesellschaft»: «În lumea care a apărut în era noastră, Biserica va renunța la orice intenție de dominație clericală...», nu pentru că este forțată să facă așa, ci pentru că trebuie să realizeze adevărată natură a servirii sale față de lume». Servirea trebuie să se facă pentru om, din dragostea față de el, și pentru nici un alt scop. Căci aceasta l-ar aservi pe om, l-ar face mijloc pentru un alt scop, și omul refuză să fie degradat la rolul de instrument pentru alte scopuri.

În această servire a omului, purificată de orice altă intenție, cu totul dezinteresată, se manifestă eel mai activ cinstirea lui Dumnezeu. O spune adevărată cu o limpezime deplină și «Raportul Comisiei teologice a Conferinței Creștine pentru Pace», întocmit cu ocazia sesiunii Comitetului Consultativ al acelei Conferințe, ținută la Praga între 4—9 iunie 1963. «În iubirea frățească și în servirea reciprocă se manifestă demnitatea pe care a voit-o Dumnezeu pe seama fiilor Săi. Numai dacă creștinii manifestă această iubire și împlinesc această servire, rămîn creștini ade-

vărați. Cînd lucrează contrar iubirii de frați și uită de servirea omului, încetează să urmeze Domnului lor... De aceea este inadmisibil ca Biserica să tindă la o dominație, în loc să fie gata pentru o servire cuprinzătoare față de oameni; să apere drepturi și privilegii, în loc să intervină pentru dreptul semenului. Căci fapta mîntuitoare a lui Dumnezeu se oglindesc de faptele Lui în fapte de iubire. Cel ce voințe să mențină pentru sine această faptă s-a și pierdut» (În rev. «Stimme der Orthodoxie», Berlin, nr. 9, 1963, p. 27).

Această nouă înțelegere a rostului Bisericii și a vieții creștine își face loc și în sinul Bisericii Catolice, care s-a manifestat în trecut în mod preocupant ca o Biserică stăpînitoare. În acest sens în sesiunea primă a Conciliului II de la Vatican s-a respins schema inițială «Despre Biserica» între altele și pentru că în ea domina imaginea unei «Biserici triumfale» (Ecclesia triumphans). S-a cerut să se scoată în relief chipul unei Biserici care slujește întru smerenie, renunțîndu-se la orice fast și la orice tendință de dominație, dezbrăcînd «manta regală» și îmbrăcînd haina smereniei.

Cuvîntul «servire» s-a auzit neconștient în debaterile Conciliului. «Hristos e prezent în Biserică prin totalitatea episcopilor pentru ministeriu și servire», a spus cardinalul Léger (Montréal) în ședința din 7 octombrie 1963, făcînd deosebire între taine și servire. Iar Patriarhul melchit-catolic Maxim IV a spus în aceeași ședință că puterea dată de Hristos lui Petru e una de ministeriu și servire, încă mai categoric a spus cardinalul indian Gracias într-o ședință a Conciliului: «Biserica a fost întemeiată nu spre a domni, ci spre a servi».

Un merit important pentru accentul ce se pune azi pe «servirea» creștină în Mișcarea Ecumenică, revine teologiei protestante. Dar dacă pentru această teologie noțiunea de «servire» (Dienst) a fost o redescoperire salutară, semnalată cu deosebită bucurie pentru că reprezenta o întoarcere de la individualismul doctrinei protestante originare, ce destrămase comunitatea, în Biserica Ortodoxă «servirea» a fost practică totdeauna ca un lucru de sine înțeles, dar de sigur în limitele în care o făcea posibilă structura și mentalitatea unei societăți individualiste. Poate din cauza acestor două împrejurări ea n-a format în timpul mai nou obiectul unei reflecții teologice speciale, care să scoată în relief importanța ei sporită și necesitatea intensificării ei în noua eră socială. Dar azi se impune și pentru Biserica Ortodoxă atât necesitatea clarificării teologice a noțiunii servire, cît și a practicării ei intensificate într-un spirit propriu Ortodoxiei.

Biserica Ortodoxă a păstrat, pe cît i-au permis împrejurările, ceva din spiritul de comunitate al creștinismului primar. Și o dată cu acest spirit de comunitate a păstrat și corolarul lui care constă într-o servire reciprocă. Smerenia unită cu sentimentul frățietății și egalității, propovăduite și practicate în cuprinsul ei, ținea în frâu pornirea spre trufie. Rugăciunea în comun, rugăciunea unuia pentru altul, întărea conștiința dependenței mîntuirii insului de comunitate, cum nu o putea face interiorizarea individualistă în rugăciune. În general servirea ortodoxă inten-

ționa o viață de comunitate, deși nu o putea realiza deplin datorită condițiilor istorice și sociale.

S-ar putea spune astfel că servirea pornește dintr-un sentiment al egalității și comunității naturale a oamenilor și urmărește refacerea lor. Dar de aci nu urmează că odată restabilite acestea, servirea devine inutilă. Servirea ajută în continuare la menținerea și la perfecționarea comunității.

Aceasta implică un sens anumit al servirii, care derivă din Evanghelie și din tot spiritul creștinismului de la început.

Mai întâi în pilda și învățătura Mîntuitorului servirea nu implică o poziție inferioară a celui ce servește față de cel ce e servit. Numai o servire care ar implica o astfel de poziție a celui ce servește, ar însemna o împăcare a celor ce servesc și a servirii peste tot cu eterna permanențizare a stării de inegalitate între oameni.

Servirea Domnului este coborîrea celui superior la cel inferior. Cel ce locuiește din veci în slava cerească se face om, pentru ca pe om să-l ridice la înălțimea Sa. Mîntuitorul răstoarnă concepția lumii vechi despre cel ce servește și cel servit. Nu cel mai mic are să servească, ci cel mai mare. Aceasta anulează dintr-odată inegalitatea. Continuă să existe oameni mai avansați în pregătire, mai înzestrați, dar ei se fac slujitorii celorlalți și prin aceasta inegalitatea este faptic anulată. «Regii popoarelor domnesc peste acestea și cei ce le stăpînesc sînt numiți binefăcătorii lor. La voi să nu fie așa: ci cel mai mare dintre voi să fie ca cel mai mic și stăpînitorul să fie ca slujitorul» (Luca XXII, 25—26). Și Mîntuitorul se dă pildă pe Sine: «Eu sînt între voi cel ce slujește» (Luca XXII, 27). Venirea Lui între oameni este o pogorîre. Și scopul pogorîrii Lui este servirea celor la care s-a pogorît. «Zic însă că Hristos s-a făcut slujitor celor tăiați împrejur pentru adevărul dumnezeiesc, ca să împlinească fagăduința dată părinților, iar păgînilor din mîla, ca să slăvească și ei pe Dumnezeu» (Rom. XV, 8—9).

Toată petrecerea Lui între oameni are imprimat în ea sensul servirii. Iar servirea Lui e desăvîrșită: în servirea Sa El renunță la tot ce constituie un folos, o mîrire pentru El, sau măcar puțină odihnă. El dă, în servirea Sa, totul: își dă pînă și viața. Și pilda Sa o vrea urmată de urmașii Săi. «Cel ce vrea să fie între voi întii, slugă să fie, precum și Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci să slujească și să-și dea sufletul Său răscumpărare pentru mulți» (Matei XX, 27—28). Dăruirea vieții se încadrează în servire. E actul culminant al servirii Lui, care e o continuă dăruire. Și aceasta cu ce scop? Pentru a ridica pe cei serviți la tot ce are El, după ce-i izbăvește de pieire, pentru a-i face împreună moștenitori la toată moștenirea pe care o are El prin Sine, la toate bunurile dumnezeirii Sale. Cel ce servește în sensul acesta nu suportă inegalitatea și separația, deși în ea nu el este cel ce se află într-o poziție inferioară. Cel ce servește în sensul acesta o face pentru că nu suportă ca ceilalți să fie mai prejos de el, nepărtași de bucuriile lui. Acesta e sensul expresiei Sfîntului Atanasie: «Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om, ca pe om să-l facă Dumnezeu».

Pe de altă parte, această coborîre în servire nu coboară în sens nefavorabil și definitiv pe cel ce servește. În servirea aceasta stă adevărata măreție. Domnul Iisus Hristos nu a beneficiat de măreția Lui supremă ca Dumnezeu, ci și-a cîștigat-o ca om prin slujirea Sa. Cel ce coboară pentru servire nu coboară definitiv, în primul rînd pentru că cei la care coboară sînt ridicați prin coborîrea lui la nivelul de la care coboară el. Deci el urcă cu toți cei la care s-a coborît, la nivelul său de mai înainte. Accastă-i sensul înălțării Mîntuitorului și al ridicării cu Sine a tuturor celor ce L-au primit pe El. Iar această înălțare îi dă o bucurie mai mare, căci acum vede lumina și binele din El extinse în toți. Pe lîngă aceasta toți cei ce se împărtășesc de bunătățile Lui sînt uniți cu El. Umanitatea Lui e într-un anumit fel extinsă în toți, El se vede pe Sine în toți, căci toți văd ca El, gîndesc ca El, toți au devenit una cu El. Umanitatea Lui s-a lărgit, s-a îmbogățit, s-a făcut mai amplă, mai puternică, mai fericită.

Cu atît mai mult cel ce, nefiind decît om, servește în acest sens celorlalți. El coboară de la o anumită înălțime și urcă iarăși la ea mai îmbogățit. Ea chiar nu este pentru om altă cale mai sigură de înălțare decît prin servirea altora: prin coborîrea în servire își recapătă într-o formă consolidată, recunoscută, deplin asimilată, înălțimea sa. Această perspectivă le-o deschide Sfîntul Apostol Pavel Filipenilor cînd îndemîndu-i să slujească le pune în fața ochilor sufletești pilda lui Iisus care datorită slujirii întru smerenie a fost înălțat mai presus de toate. «Să nu se îngrijescă nimeni de ale sale, ci fiecare și de ale altora. Căci în voi trebuie să fie aceeași simțire ca și în Hristos Iisus, care fiind în chipul lui Dumnezeu s-a micșorat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-se asemenea oamenilor; și fiind după înfățișare ca omul, S-a smerit pe Sine, făcîndu-Se ascultător pînă la moarte, iar moartea pe cruce. De aceea și Dumnezeu L-a preînălțat pe El și I-a dăruit un nume mai presus de tot numele» (Filip. II, 4—9).

Dar nu numai la sfîrșitul operei sale de servire se înalță cel ce servește, ci în tot timpul servirii. Orice act de servire a altora e o înălțare pentru sine. Totuși înălțarea lui devine evidentă tuturor adeseori numai la sfîrșitul unei opere de ridicare a altora, sau în orice caz după ce s-a verificat sinceritatea, calitatea, tenacitatea și eficiența servirii. Dar și invers: înălțarea de la sfîrșitul unei opere de servire, nu înseamnă și sfîrșitul servirii. Propriu-zis, între servire și înălțare nu e o separație, o distincție netă, ci ele sînt două aspecte neîncetate ale aceleiași stări dialectice. De aceea în Apocalipsă Ioan vede stînd în mijlocul tronului «un Miel par-că înjunghiat» (V, 6). Iar mihaerdele de îngeri, bătrîni și viețuțiile din jurul tronului, inclinîndu-I-se zic cu glas mare: «Vrednic este Mielul să primească puterea, înțelepciunea și taria, cînsatea, slava și binecuvîntarea» (V, 12).

Această domnie a Mielului junghiat, ca unificare permanentă a stării de înălțare cu cea de servire și de jertfă, înseamnă că servirea nu încetează cînd la sfîrșitul unei etape a servirii cel superior, înălțîndu-se vizibil, înalță pe cei serviți la o egalitate și la o comunitate-cu sine. La urma urmelor servirea este însăși manifestarea creatoare a unei ființe, sau a

eficienții ei asupra altora și de aceea o încetare a servirii echivalează cu moartea cuiva.

Faptul acesta e de mare folos pentru a ne face să înțelegem că era de comunitate în care a intrat societatea omenească, nu face inutilă servirea de mai înainte. Aceasta pentru că procesul de egalizare și de menținere și dezvoltare a vieții de comunitate nu se termină niciodată.

Pe lângă aceasta, omeniirea e într-un continuu progres al cunoașterii adevărului și perfecționării morale. Și în acest progres totdeauna sunt unii deschișători de drum, sint unii mai avansați. Atragerea celorlalți pe noua treaptă se face prin servirea celor mai avansați. Întrucât procesul acesta niciodată nu se termină, nici servirea nu încetează.

Cu acest sens al servirii stă în legătură sensul nou al eroului. Azi omeniirea își cinstește ca eroi ai săi tocmai pe slujitorii cei mai devotați ai ei. Azi eroul nu mai e o ființă oarecum mitologică ce săvârșește fapte spectaculoase, fără legătură cu necesitățile vitale ale poporului, pentru a trezi pur și simplu uimirea. Azi eroul este cel ce printr-o stăruință deosebită, printr-o capacitate de jertfă pilduitoare, sporește binele comun, duce omeniirea cu un pas mai departe pe calea adevărului și a bineului. Erou e nu cel ce omoară ușor un rival mai puternic într-o întrecere gratuită, ci cel ce dă pildă de muncă, de cinste, de abnegație, tot attea virtuți prin care întărește coeziunea comunității și contribuie la ridicarea tuturor la aceste virtuți de natură să sporească binele comun material și spiritual.

Dar pe lângă acest spor cantitativ ce-l aduce servirea lui binelui comun și pe lângă elanul ce-l trezește în alții pentru servire, fiecare om are și o seamă de însușiri, de destoinici și priceperi calitativ unice. Și dacă toți se servesc reciproc, toți se îmbogățesc împreună cu ceea ce aduc toți. În fond în era vieții de comunitate toți sint egali ca poziție socială, dar toți servesc binelui comun, promovindu-l prin destoinici diferite. De aceea Sfântul Apostol Petru zice: «Slujiți unii altora, fiecare cu darul ce a primit, ca niște buni iconomi ai harului celui felurit al lui Dumnezeu» (I Petru IV, 14). Cine nu slujește nu pune în lucrare darul dat lui special de la Dumnezeu și e socotit un rău iconom. Prin aceasta nu se păgubește numai pe sine, lipsindu-se de «înălțarea» ce i-o aduce servirea, buna administrare a talentului primit, ci nesocotește și pe Dumnezeu, lăsând neactivată și nevalorificată în folosul obștesc, una din posibilitățile cele neuniforme ale lui Dumnezeu. Acela va fi reprobat ca o «slugă rea», ca o slugă leneșă, ca unul ce a nesocotit datoria servirii. Acela se sărăcește nu numai pe sine, pierzind și ceea ce are, în loc să-și înmulțească prin lucrare destoiniciele, ci privează umanitatea însăși de una din notele uriașei bogății simfonice la care e chemată să ajungă și în care se va revela nemărginita dărnicie dumnezeiască și va străluci slava Lui.

Dacă servirea înseamnă participarea la dezvoltarea umanității, ne servirea înseamnă împiedicarea acestei dezvoltări.

Precum s-a văzut încă de pînă aci, pentru creștin servirea aceasta e o îndatorire și o cinste pusă pe umerii lui de Dumnezeu, care-l face cola-

borator al Său la dezvoltarea umanității. Servind pe oameni, creștinul servește în același timp pe Dumnezeu. Căci Dumnezeu lucrează asupra oamenilor prin oameni.

De aceea Sfântul Apostol Pavel se numește pe sine «slujitorul (διάκονος) lui Dumnezeu». Dar această slujire adusă lui Dumnezeu o manifestă în tot ce face și suferă pentru oameni (I Cor. VI, 3—4). Uneori aspectul îndreptat spre oameni se numește «servire» (διάκονία) (Luca XXII, 26; I Petru IV, 10; Rom. XV, 8), iar cel îndreptat spre Dumnezeu «slujire», «Ca să fii slujitorul — λειτουργός — lui Hristos la păgini» (Rom. XV, 16). Dar cele două aspecte nu se pot despărți.

În orice caz, chiar cînd deosebirea nu se arată în cuvinte, slujirea adusă lui Dumnezeu e deosebită de servirea adusă oamenilor, în primul rînd prin faptul că slujirea adusă lui Dumnezeu nu e actul celui superior față de cel inferior, nu e adusă din generozitate, cu căldura celui ce vrea să ridice pe cel cărui a îi servește, ci cu sentimentul de supunere și de dependență absolută. Dar ele sint nedespărțite. Chiar pentru cei de concepție nerezigioasă, dezvoltarea umanității prin servire înseamnă în același timp ridicarea umanității la niște valori superioare, sau la o treaptă mai înaltă a acelor valori, la mai mult adevăr, la mai mult bine. Deci slujitorii se fac intermediarii între acele valori superioare și omeniirea aflată pe o treaptă inferioară, ei fac ca acele valori să-și reveleze eficiența și frumusețea concretă, deci le slujesc și pe ele. Nu se poate servi omeniirea fără să se servească valorile superioare.

Mai mult, servirea oamenilor, care în același timp e servirea valorilor superioare, sau, în sens creștin, a lui Dumnezeu, e o lucrare sfîntă după creștin. Căci ridicarea oamenilor prin servire la mai multă lumină și la mai mult bine, e o curățire a lor de ceea ce e rău, e o perfecționare a lor. Ea este o «ierurgie», o lucrare sfîntă și sfințitoare cum îi spune Dionisie Areopagitul, vorbind de oficialii inginerilor de transmîțători ai luminii dumnezeiești. În aceasta se evidențiază deplin cît de nedespărțită e servirea adusă oamenilor de servirea adusă lui Dumnezeu, sau cu alți termeni valorilor superioare.

E drept că Biserica s-a preocupat în trecut mai mult de slujirea lui Dumnezeu în sens strict, de «sfintele slujbe». Dar o împropățare a vieții creștine la izvorul Noului Testament trebuie să ne ajute să nu mai despărțim de aci înainte nicidcum «slujirea» lui Dumnezeu de «servirea» omului. Căci numai în «servirea» omului se realizează deplin «slujirea» lui Dumnezeu. Dacă protestantismul, după a cărui concepție Dumnezeu e totul și omul nimic, vede azi importanța servirii omului, cu atît mai mult trebuie să o vadă Ortodoxia pentru care omul, ca chip al lui Dumnezeu, e perfectabil în nesfîrșit în procesul de asemănare cu Dumnezeu.

Servirea în sensul de mai sus trebuie să fie suflului întregii activități nu numai a creștinului în parte, ci și a Bisericii ca instituție care reprezintă și concentrează totalitatea credincioșilor. Dar mai înainte de aceasta, e bine să spunem un cuvînt despre problemele în care poate să se activeze servirea preotului, în afara de sfintele slujbe și de predicarea cuvîntului. Aceste probleme nu le va fixa el, ci îi vor fi impuse de nece-

sitațiile oamenilor între care trăiește, fie că sînt credincioși, fie că nu. În toate aceste probleme, fără distincție, e bine să servească dacă are pricepere și cît de bine ar fi să-și cîștige o astfel de pricepere. Iisus a spălat picioarele ucenicilor, l-a dat pîidă pe samarineanul care a spălat ranele celui căzu între tilhari.

Dar azi omenirea e confruntată cu cîteva probleme deosebit de grave și de urgente, care solicită în mod deosebit servirea preoților, a creștinilor în parte și a Bisericii ca instituție. Problema apărării vieții omenesii de amenințarea unui război atomic e cea mai urgentă dintre aceste probleme urgente. Și cu cît în servirea solicitată de această problemă se va angaja creștinismul mai total, cu atît ajutorul la rezolvarea ei va fi mai eficace.

Sub o influență occidentală, începuse să se vorbească și la noi în teologie, pe la începutul secolului nostru, de o Biserică «luptătoare» și de una «triumfătoare», termeni străini tradiției patristice. Azi cînd încep să se lapede de acești termeni chiar apusenii, cu atît mai mult trebuie să-i înlocuim noi cu termenul mult mai corespunzător de «Biserică slujitoare», sau «Biserică a servirii». Căci precum Hristos n-a venit în lume ca să I se servească, ci să servească, așa și Biserica nu e lăsată pentru a domni triumfător, ci pentru a servi, a se face tuturor toate. Aceasta e cu adevărat «dimensiunea cea mai proprie a Bisericii», e un fel de definiție generală a rostului ei. Așa cum ingerul are ca rost «vestirea», așa Biserica are ca rost al ei, servirea, sfînta servire, ierurgia. Nu numai servirea tainelor, ci servirea omului, a omenirii în sens total, atotcuprinzător, în sensul în care a servit Domnul-Slujitor, întemeietorul ei. Nu degeaba Dionisie Areopagitul aseamnă rolul celor trei trepte ierarhice din Biserică (diaconi, preoți, episcopi) cu acela al ingerilor, ceea ce făcuse mai înainte Apocalipsa cu episcopii (cap. II—III). Căci și ingerii sînt slujitori. Numai ca servire poate fi înțeleasă și «lupta» creștinului sau a Bisericii : ca luptă împotriva întinericului, a răului, manifestat ca nedreptate, ca egoism, ca trufie, ca poftă de stăpînire, ca lăcomie nemăsurată, ca ură între oameni ; ca luptă pentru apărarea vieții omenesii, pentru ridicarea omului.

Cînd accentuăm necesitatea unei serviri a Bisericii ca întreg, spre deosebire de servirea creștinului în parte, avem în vedere faptul că există rele sau amenințări de ordin general, care nu pot fi învinse numai prin acțiuni individuale, ci sînt necesare pentru acest scop acțiuni comune ale tuturor oamenilor și ale tuturor instituțiilor. Așa e, de pildă, amenințarea lumii contemporane de un război atomic. Această amenințare solicită acțiunea hotărîtă a întregii umanități solicitînd totodată și servirea Bisericii, mai bine zis a Bisericilor ca întreguri. De asemenea celelalte probleme care fac să suferă popoare și mase mari de oameni și împiedică dezvoltarea umanității, ca : persecuțiile rasiale, starea de înepolare culturală, de mizerie și boală a unor pături largi din populația unor părți ale globului.

2. NOȚIUNEA PROEXISTENȚII

Termenul «pro existență» înseamnă existența pentru altul. El scoate în relief un anumit aspect al termenului «coexistență». «Coexistența» înseamnă existența mai multora împreună. Dar ea nu exprimă numai o existență alăturată, ci o oarecare comunitate de existență, exprimată prin prepoziția «cum-co», pusă înaintea existenței. Într-un fel cei ce coexistă se ajută reciproc să existe.

Comunitatea aceasta e precizată dintr-o anumită latură de termenul «pro existență». A exista împreună cu altul, înseamnă, între altele, pentru fiecare din cei ce există, și a exista pentru altul. Este evident că, în felul acesta, pro existența exprimă o angajare mai mare, mai fundamentală a fiecărui om față de alții, decît servirea, dar și necesitatea ce-o are fiecare de existența celuilalt. Eu exist pentru altul, dar și datorită faptului că altul există pentru mine. Eu exist pentru alții și prin alții. E exprimată în acest termen o finalitate și o cauză. Altul este finalitatea și cauza mea, mai bine zis ceilalți, căci nimenea nu există numai printr-un și pentru un om. Pentru creștini, desigur, ceilalți oameni nu sînt cauza și finalitatea ultimă, ci numai o finalitate și o cauză intermediară, mai precis cauza instrumentală și finalitatea intermediară principală. Cauza și finalitatea ultimă pentru creștin este Dumnezeu.

Termenul «servire» exprimă o angajare voluntară. El exprimă ideea că, o dată ce exist, pot și sînt dator să lucrez pentru alții. Servirea se adaugă la existența mea ; și prin ea adaug ceva la existența altora. Termenul «pro existență» exprimă faptul că în însăși existența mea e imprimată referirea dinamică la altul, ca finalitate principală în lumea aceasta, și că ea e dată și se realizează prin referirea altor existente la mine. Servirea nu e decît consecința morală a faptului ontologic al pro existenței. Dacă a servi înseamnă a lucra pentru altul, a pro exista înseamnă mai mult : a exista pentru alții. Pro existența exclude ontologic egoismul. Egoismul este o perversiune, o «înstrăinare» a naturii umane.

«Nu este bine să fie omul singur», se spune încă în prima pagină a Cărții Sfinte a Revelației creștine. «Să-i facem ajutor om potrivit lui» ; acesta e rostul omului de lingă om : să-i «fie ajutor potrivit lui» (Gen. II, 18).

O imagine mult grăitoare pentru pro existența reciprocă a credincioșilor în Biserică este aceea a raportului dintre mădularile din trup, folosită de Sfîntul Apostol Pavel. Imaginea atrage atenția în același timp asupra pro existenței ca fapt general al naturii. Amintind de raportul natural al mădularilor din trup, Sfîntul Apostol Pavel spune : «Așa și noi mulți fiind, alcătuim un singur trup în Hristos, iar îndosebebi sîntem mădulari unii altora» (Rom. XII, 5). Și fiecare e «spre folosul comun» (I Cor. XII, 7).

Poate în nimic nu se manifestă însă atît de mult caracterul pro existent al persoanei umane ca în cuvîntul care constituie însușirea ei spirituală, cea mai definitorie și mai cuprinzătoare, după definiția Sfîntilor Părinți : omul e animal cuvîntător. Cuvîntul nu e folosit de om pentru

a-și exprima sieși o stare de suflet, o idee, o reprezentare, ci pentru a le comunica acestea altora. Căci nu poate fi om adevărat fără această comunicare ce-o face altora și fără comunicările ce i le fac alții, fără legătura prin cuvânt cu alții. Omul are capacitatea logos-ului, pentru că e dialogic. Omul ca ființă cuvântătoare, e ființă dialogică. Orice cuvânt e o întrebare sau un răspuns de la om la altul. Orice cuvânt e o ancorare a unei persoane în alta. Prin cuvânt un om caută sprijin și întărire în altul și dă întărire și sprijin altuia. Cuvântul altuia mă întărește pe mine și caută sprijin în mine. Prin cuvânt oamenii se prind unul de altul, se susțin unul pe altul, se împletesc întreolaltă și înaintează în comun. În cuvânt se unesc oamenii înșiși, fără să se contopească, își devin interiori unul altuia. Cuvântul e vasul comunicant de existență între ei. În cuvânt se întinlesc, încetînd să fie despărțiți. O spune aceasta foarte adecvat termenul romînesc «cuvînt», care e de la latinescul «conventus», întîlnire, venire la un loc.

Cuvîntul e mijlocul de comuniune. În cuvînt se împărtășesc unul de altul și se împărtășesc împreună de toată realitatea. Dar tocmai de aceea cuvîntul e și susținătorul egalității între oameni. Prin întrebare și răspuns oamenii se completează ca niște egali și se egalizează. Aceasta cu atât mai mult cu cît răspunsul nefind niciodată deplin, e și el pasibil de o completare, e și el, în parte, o întrebare, o cerere de sprijin, de un răspuns de la celălalt, precum întrebarea e și ea, pînă la un punct, un răspuns. Astfel dialogul omenesc, care e universal, e în același timp fără sfîrșit, e mijlocul de îmbogățire, de confirmare reciprocă, de egalizare necontenită și de adîncire a comunității. Cuvîntul-ordin, cînd nu e acoperit de autoritatea întregii comunități, intrucît intenționează o coborîre a celui căruia i se adresează de la rolul de partener egal ce completează, la acela de executant fără de glas, reprezentînd și el o «înstrăinare» de la rostul cuvîntului și o «înstrăinare» a firii de la setea ei după comuniune și o priverie de șansa de sporire în comuniune și în conținut.

Dacă servirea urmărește realizarea comunității și ridicarea ei pe trepte tot mai înalte, comunitatea e dată virtual în darul cuvîntului ca manifestare a caracterului proexistent al omului, urmărindu-se și prin el actualizarea și înălțarea necontenită a comunității umane. Arîndouă sînt instrumente pline de eficiență în slujba umanismului, unind pe oameni tot mai strîns, îmbogățindu-i și înălțându-i tot mai mult. Se înțelege că acest rost și-l împlinesc ele numai prin voia omului. Omul poate refuza servirea și poate folosi cuvîntul spre vrajbă și dezbinare, spre slăbirea umanității.

Cea mai deplină pildă de trăire în spiritul proexistenței este pentru creștini Mîntuitorul Iisus Hristos. El fiind Cuvîntul lui Dumnezeu s-a pogorît la nivelul unui purtător al cuvîntului omenesc, pentru a ridica pe oameni la nivelul dialogului cu Dumnezeu și cu aceasta la nivelul înălțării lui Dumnezeu după har, ca să se poată umple de toată cunoașterea și înțelegerea lui Dumnezeu. El care e absolut s-a așezat într-o relație de reciprocitate cu noi oamenii, așteptînd răspunsul nostru, făcîndu-și dependentă eficacitatea operei Sale de mîntuire pentru noi, de con-

simțirea noastră. El a luat modul proexistenței umane, s-a făcut om «pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire». Apoi «s-a sfințit pentru noi» ca om, ca să fim «și noi sfințiți în adevăr» (Ioan VII, 19). Și tot «pentru noi și-a pus sufletul Său» (I Ioan III, 16), «pentru ca oamenii viață să aibă și mai multă să aibă» (Ioan X, 10). De aceea «datori sîntem și noi să ne punem sufletul pentru frați» (I Ioan III, 16) Pentru alții, pentru sporierea și înălțarea vieții lor, datori sîntem și noi să ne înălțăm viața, dar și să murim cînd aceasta e necesar pentru binele lor și pentru mai marele bine al lor.

Din aceasta au un folos nu numai cei pentru care cineva trăiește și moare, ci și cel care face aceasta. El dobîndește prin aceasta viața veșnică, pe cînd dacă face dimpotrivă, rămîne în moarte. «Noi știm că am trecut din moarte la viață, pentru că iubim pe frați. Cel ce nu iubeste pe fratele său, acela petrece în moarte. Tot cel ce urăște pe fratele său, este ucigaș : și voi știți că nici un ucigaș nu are viață veșnică petrecînd în el» (I Ioan III, 14—15).

Cel ce promovează viața în jurul său, se umple el însuși de viața din jur și moartea nu are putere asupra lui. Iar cel ce usucă viața în jurul său e copleșit el însuși de uscăciunea și pustiul din jur. Cel ce întoarce spatele tuturor, nu va vedea decît spate întoarse. Împiedicînd pornirea proexistentă din noi, împiedicăm manifestarea proistenței din alții față de noi.

Viața noastră crește din bogăția vieții largi ; promovîndu-o pe aceea, ne împărtășim și noi înșine de rodul acțiunii noastre, prin care am promovat-o, așa cum Făt-Frumos trezind viața în adormita Cosinzeana, se împărtășeste el însuși pe urmă de viața ce iradiază din ea. Toate istorisirile despre faptele noastre bune care merg înaintea noastră și ne așteaptă ca să ne ofere rodul lor înmulțit, exprimă această idee.

Acesta trebuie să fie motivul pentru care, după credința noastră creștină, Dumnezeu l-a lăsat pe fiecare om să existe pentru alții și prin alții, sau împreună cu alții. Viața deplină, viața fericită stă în iubire. Și proistența implică în ea caracterul ontologic al iubirii. De aceea ne-a făcut Dumnezeu pe toți să fim avizați la ajutorul altora ; eu am lipsă de alții și alții au lipsă de mine. De aceea Dumnezeu împărtășește binefacerile Sale altora prin noi și nouă prin alții. El un fapt exprimat direct în istorisirea tămăduirii slăbănogului de la lacul Vitezda (Ioan V). Cine nu s-a întrecat : de ce a făcut Dumnezeu tămăduirea slăbănogului dependentă de ajutorul unui om, care întirzia să vină, cînd ea se producea propriu-zis prin puterea dată apei de sus prin coborîrea îngerului Domnului ? De ce l-a lăsat nepărtaș de tămăduire vreme de 38 ani, numai pentru că nu s-a împlinit condiția «accidentală» a binevoitoare venirii în ajutor a unui om ?

Faptul acesta nu poate avea decît explicația aceasta : oamenii se împărtășesc de viața superioară numai în iubire reciprocă, numai activînd legea firii lor de a exista unii pentru alții.

La lumina acestei istorisiri și a acestei explicații, ni se dezvăluie greșeala mentalității acelor creștini care așteaptă totul direct de la

Dumnezeu. Aceasta-i face pe de o parte să nu se grăbescă să dea ajutor semenilor lor ajunși în necaz, sau să nu contribuie la rezolvarea problemelor generale ale omenirii din vremea lor, sau să nu caute ajutor la semenii lor, cugetînd că Dumnezeu va rezolva singur problemele lor sau ale altora. Ca să nu mai vorbim de cazurile cînd sub aceste atitudini se ascunde lenea, nepăsarea, lipsa de iubire, trufie, sau alte rele, trebuie să subliniem că o mentalitate care așteaptă totul de la lucrarea nemijlocită a lui Dumnezeu, nesocotește rolul activ și creator, pe care Dumnezeu i l-a dat, după învățătura creștină, omului în istorie.

E drept că omul e creatură, după învățătura creștină, avînd toate puterile de la Dumnezeu. Omul nu e creatorul său propriu. Dar această învățătură trebuie să se țină în cumpănă cu cealaltă învățătură creștină, după care omul a fost creat ca un creator după chipul lui Dumnezeu. «Omul se creează pe sine însuși în continuare, cu Dumnezeu», spune Sfîntul Grigorie de Nissa. Dar mai înainte de el încă Sfîntul Apostol Pavel l-a numit pe om «colaborator al lui Dumnezeu» συνεργός του Θεού (II Cor. VI, 1). Noi trebuie să dezvoltăm, împreună cu Dumnezeu, toate darurile ce ni le-a dat Dumnezeu, ca în parabola talanților. Omul e creat ca o ființă cu răspundere pentru destinul său, al semenilor săi și al societății. Trebuie să lucrăm în toate nu numai cu conștiința că Dumnezeu lucrează prin noi, ci și cu conștiința că nu lucrează fără noi, că nu lucrează de regulă decît prin noi.

Prin noi se susține existența celorlalți și se promovează ea. «Pentru existența» și «pentru mai buna existență» a lor existăm noi.

La toate cele ce trebuie făcute pentru această existență și mai bună existență a semenilor noștri, avem răspunderea să ne aducem contribuția noastră. Dumnezeu ne-a dat o ființă proexistentă. Dar ne-a lăsat înouă ca o datorie să manifestăm acest caracter al ființei noastre. Nefăcînd aceasta, nu lăsam nedezvoltată numai ființa noastră, ci antrenăm în paragină, în întuneric, în mizerie și ruină și viața semenilor noștri.

Acest lucru apare cu toată evidența mai ales în timpul nostru cînd nepăsarea noastră ar putea încuraja dezlănțuirea unui război, care, datorită armelor moderne, ar putea avea urmări dezastruoase. Este evident dezastrul ingrozitor ce s-ar putea produce, dacă o mare parte din oameni nu ar da ascultare îndatoririlor proexistenței, n-ar da urmarea faptului că există pentru ceilalți, că există pentru a susține și promova existența celorlalți, nu pentru a asista nepăsătorii la pericolul de a se pierde.

Pr. D. STANILOAE

O CTITORIE BRINCOVENEASCA INCHINATA SFINTULUI MUNTE SINAI

(Rîmnicu-Sărat 1700)

«Aveți mari amintiri, opere de artă ce nu se pot lăuda îndeajuns».

(N. Iorga, *La un vechi vad...*)

Între marile fundații religioase ale lui Constantin Vodă Brîncoveanu se numără și ctitoria sa de la Rîmnicu-Sărat, importantă, atît din punct de vedere arhitectural, cît și al trecutului său istoric.

Zidirea acestei minăstiri începe la 1691, ca să se termine după șase ani, adică la 1697. Meșteri vestiți, nu de tala celor de la Hurezi, dar, totuși, aleși au fost folosiți la ridicarea fundației rîmnice. Iată cum o descrie marele nostru învățat N. Iorga : «La început un strălucit pridvor. Are șase stîlpi în față, cîte trei pe laturi. Nicăieri ei nu sînt așa de frumoși ca aici. Fiecare aproape își are forma originală, pe lângă cei cu flori, frunze, vițe suitoare, sînt alții pe care se văd foi de dafin ori linii late ca galoanele de aur de pe vechile veșmînte. Ușa se deschide într-un cadru sculptat, ca la Colțea, la Sinaia, mai mică aceasta. Iarăși chipurile animalelor simbolice, care înfrățesc pe Evangheliști, sfărîmate cu ciocanul, la cele patru colțuri. Inscriptiia care cuprinde numele lui Mihai Cantacuzino cu al Brîncoveanului a rămas din cauza acestuia din urmă, căci pomenirea lui Mihai, ucis ca hain, a fost osîndită de turci și Nicolae Vodă Mavrocordat a îndeplinit osînda. În ea se vede înnoire interesantă : slovele nu se însiră în linii drepte, ci alcătuiesc arcuiri ca pe un vîl ce s-ar ține cu mina de amîndouă capetele.

Pronaosul, «tinda femeilor», cuprinde chipul lui Brîncoveanu și altele... Naosul e larg și luminos, strămile au unghiuri de exagon. O catapeteazmă de zid, zugrăvită din nou la 1806 de meșterul călugăr Isalia din Sinaia desparte de altarul foarte incăpător, care are în dreapta și în stînga — cum nu mai aflăm alurea — o proscomidie și o veșmîntărie, destul de